

УДК 314:339.923:061.1(477)

СТАТИСТИЧНА ОЦІНКА ДЕМОГРАФІЧНОЇ СИТУАЦІЇ В УКРАЇНІ НА ТЛІ СВІТОВИХ ТЕНДЕНЦІЙ.

Н. Савка

Львівський національний університет імені Івана Франка

У статті висвітлено загальноєвропейські демографічні проблеми, зокрема старіння населення України, Європи та світу у зв'язку із повільною зміною поколінь. Аргументовано поєднання зайнятості та професійного утвердження жінок із дитородною активністю. Пенсійна реформа у вирішенні проблеми старого населення в Україні і світі, а також шляхи адаптації суспільства до старіння населення.

Однією із причин «кризи традиційної сім'ї» є зміна ролі жінки у суспільстві, тобто залучення жінки до суспільної праці і менша концентрація на сімейних обов'язках.

Сьогодні ілюструє зміну вікової моделі репродуктивної поведінки жінок. Простежимо позиції коефіцієнтів народжуваності у жінок ключових вікових когорт України на рисунку 1.

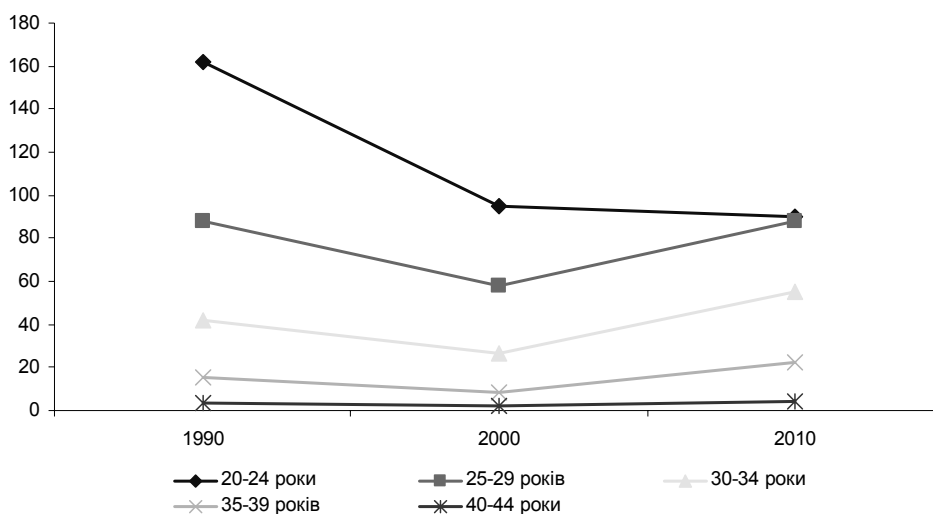

Рис. 1 Коефіцієнти народжуваності ключових вікових когорт жінок України, 1990-2010 рр.,‰

Можна з певністю стверджувати, що у нашій країні збереглася традиція раннього дітородного віку, а найактивніша репродуктивна поведінка простежується у когорті матерів віком 20-24 роки. Однак уже з 2010 року у дітонародженні починають переважати жінки віком 25-29 років. Це свідчить про те, що наша країна повільними темпами переймає тенденцію зарубіжних країн.

Системна криза 90-х спровокувала надто різкий обвал показників народжуваності. Сумарний коефіцієнт знизився до своєї мінімальної відмітки 1,09 у 2001 році. Основною причиною такого різкого падіння можна назвати зниження рівня життя більшої частини населення і пов'язану з цим втрату відчуття стабільності. Проте серед причин різкого зниження показників народжуваності 90-х років минулого століття, крім суто економічних, можна назвати ще ряд інших. На початку 80-х років держава стала проводити активну політику, спрямовану на допомогу сім'ям, що мають дітей, саме тоді відзначався останній сплеск народжуваності. Багато сімей у той час реалізувало народжуваність раніше певного терміну і, відповідно, виник зміщений календар народжень на більш ранній період. До початку 90-х років, відповідно, відбулось зміщення календаря народжень у протилежний бік, і це було ще одним чинником різкого зниження народжуваності 90-х років.

Ще одним чинником зниження народжуваності 90-х років є погіршення репродуктивного здоров'я населення, надсмертність чоловіків активного репродуктивного віку.

Надзвичайно цікавою виявилася залежність рівня зайнятості жінок від дітородної активності. Так, рисунок 2 демонструє наявність певного позитивного зв'язку між рівнем зайнятості жінок та рівнем народжуваності у європейських країнах.

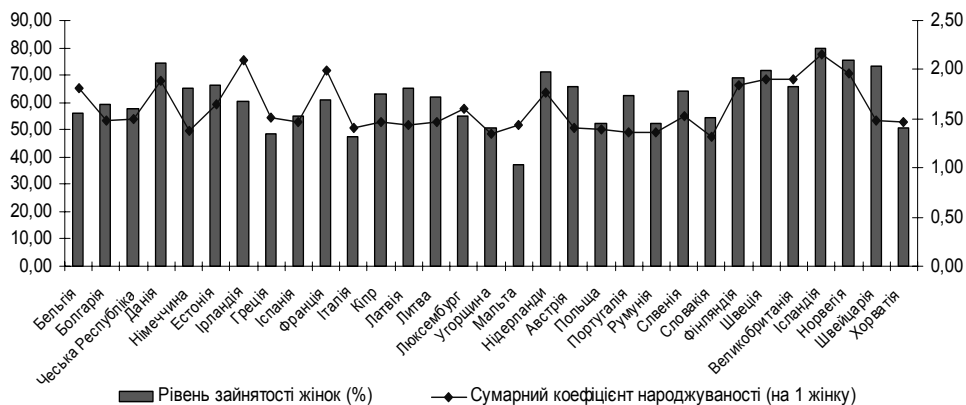

Рис. 2 Залежність рівня зайнятості жінок і сумарного коефіцієнта народжуваності європейських країн, 2008 р.

Прикметно, що політика більшого залучення батьків до догляду за дітьми у скандинавських країнах почала реалізовуватись понад 10 років тому. Приживалась ця ідея поступово, як шляхом психологічної роботи серед населення, так і впровадженням заходів економічного сприяння: той з батьків, хто хоче протягом

року доглядати за дитиною, отримував 80% свого грошового заробітку весь цей період або 100% зарплату за 42 тижні, що присвячені вихованню. Як наслідок, нині, наприклад, у Норвегії 90% чоловіків при народженні дитини беруть таку відпустку.

Країни, які йдуть таким шляхом, досягають успіхів не тільки у збільшенні народжень, а й у поліпшенні сімейних стосунків. В Україні залучення батька до догляду за дитиною майже не розповсюджене, хоча це справді є ефективним шляхом і досягненням більшої гендерної рівноваги у суспільстві, і отримання демографічного ефекту.

Збільшення гнучкості у використанні декретних відпусток запровадило б додаткові можливості для працюючих батьків на ринку праці. У 2005 році відбулися значні зміни у законодавстві нашої країни про допомогу сім'ям з дітьми та істотно збільшилися розміри допомоги. Однак законодавчі нововведення не ілюструють суттєвих позитивних зрушень, як бачимо з рисунку 3.

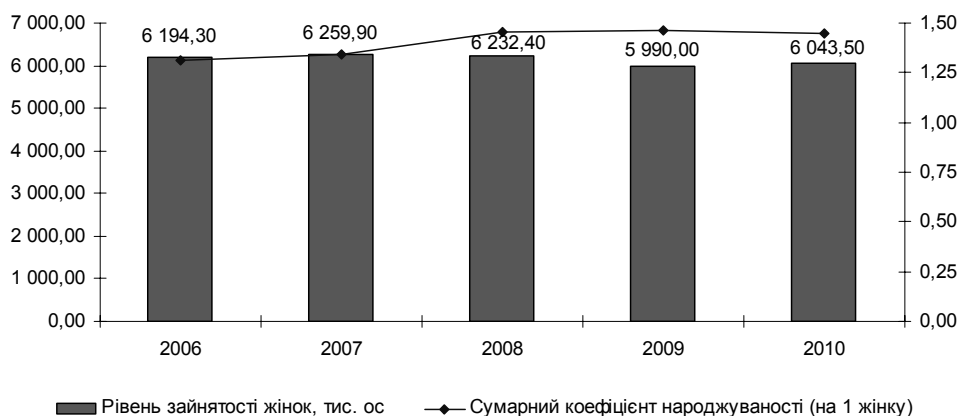

Рис. 3 Зайнятість та сумарна народжуваність в Україні (2006-2010 р.р.)

Протягом 2010-2011 років та з урахуванням затверджених розмірів на 2012 рік знову збільшено соціальні стандарти у порівнянні з 2009 роком у 2,3 рази, однак підвищення соціальних виплат може в основному стимулювати молоді сім'ї, які лише планують дітей, а не заохочувати чергові народження у сім'ях з одною дитиною.

Звертаємо увагу, що сума, яку сплачує держава при народженні дитини є високою не тільки для України. Суттєво більшою є вона у Іспанії і Люксембурзі, у Бельгії вона майже така як в Україні, решта країн сплачують значно менше. Однак різниця між грантом і мінімальною зарплатою в Україні є суттєвою, перевищує майже в 20 раз, то, наприклад у Люксембурзі різниця становить 1,2 %, у Іспанії – 3 % [1].

Однак незважаючи на достатньо об'ємну систему соціальних допомог і пільг структура сукупних витрат домогосподарств з дітьми у 2009 р. становила: з однією дитиною на продовольчі товари - 54, 1 % на непродовольчі товари та послуги - 34 %, сума пільг та субсидій – 0, 4 %; для двох дітної сім'ї відповідно 57, 1 %; 33 %, 0, 3 %; для трьох дітної сім'ї - 47,1 %; 45, 7 %; 0, 1 % (за даними Держкомстату України). Отже, можна зробити висновок, що для середньостатистичної української сім'ї сума пільг і державних допомог не впливає суттєво на загальний матеріальний стан сім'ї.

Існує дві причини старіння населення:

Зниження народжуваності
Зростання тривалості життя

Перша причина притаманна Україні представлені на рис.4 [2].Проте, слід взяти до уваги чисельну когорту народжень після Другої світової війни (період від 1946 і до 1964 року), яка починає досягати віку 65 після 2010 року.

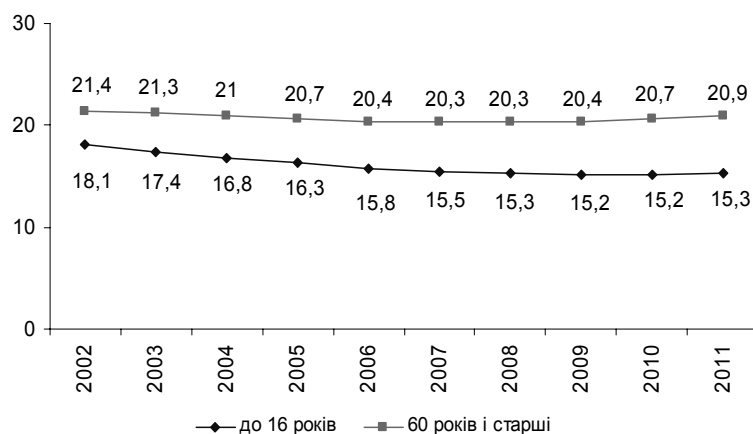

Рис. 4 Питома вага населення у віці до 16 років та 60 років і старші у загальній чисельності постійного населення України, %

Диференціацію коефіцієнтів навантаження дітьми і старшими 65 років у країнах ЄС у 2009 році демонструє рисунок 5.

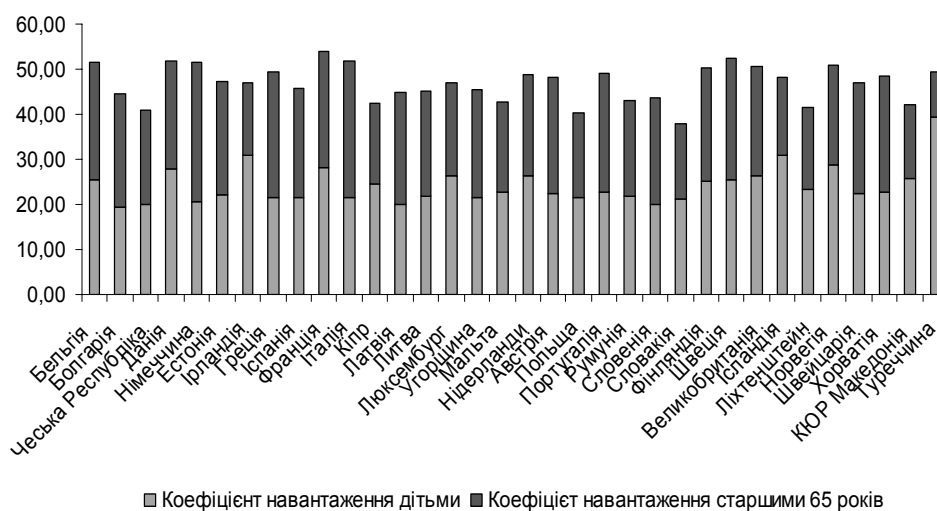

Рис. 5 Співвідношення коефіцієнтів навантаження дітьми і старшими 65 років

Джерело: [3]

Переважають дітей над старшими найбільш виразне у Туреччині (29,1%), Ірландії (14,53%), Ісландії (13,6%), КЮР Македонії (9,3%), Норвегії (6,5%), Кіпру (6,24%). Далі йде Люксембург (5,87%), Ліхтенштейн (5%), Словачія (4,6%), Нідерланди (4,1%), Данія (3,66%), Мальта (2,55%), Польща (2,5%), Франція (2,43%), Великобританія (2,2%), Румунія (0,4%).

Передбачений чинним законодавством більш ранній вік виходу на пенсію для жінок є нелогічним як з огляду на те, що середня тривалість життя жінок на 11 років перевищує тривалість життя чоловіків, так і через те, що різний вік виходу на пенсію є проявом гендерної нерівності, що очевидно обмежуватиме розмір пенсії для жінок в умовах дії накопичувальної складової пенсійної системи.

Однак насправді, мірою тривалості життя доречно вважати те, як довго проживе особа після досягнення пенсійного віку, адже зрозуміло, що показник тривалості життя від народження буде нижчим, оскільки чинники, які стають причинами смерті молодих людей, не враховуються у розрахунок тривалості життя осіб похилого віку (смерті під час пологів жінок і новонароджених і т. д.).

За даними Науково-дослідного інституту праці та зайнятості населення Міністерства соціальної політики, ці цифри на сьогодні становлять 14,7 року для чоловіків і 23,4 року для жінок. Це означає, що жінка, яка досягне 55 років, в середньому доживе до 78,4 року; чоловіки, якщо врахувати, що вони пізніше на 5 років, ніж жінки, вийдуть на пенсію, в середньому доживуть до 74,7 року.

Беручи до уваги приклад європейських країн, зазначимо, що Німеччина почала втілювати в життя закон про підвищення пенсійного віку з 65 до 67 років. Починаючи з січня 2012 року, пенсійний вік з 65 до 67 років збільшуватиметься до 2029 року поетапно, тобто щороку на один-два місяці, з метою майже непомітної адаптації своїх громадян до такого роду нововведення.

Існує три економічні важелі підвищення пенсій. Це зростання зарплат, що призведе до збільшення відрахувань до Пенсійного фонду, підвищення ставок відрахувань у пенсійний фонд, або збільшення межі пенсійного віку. Щодо першого шляху, то зростання зарплат в умовах значного демографічного навантаження не може викликати адекватного підвищення пенсій. Другий шлях небажаний, оскільки для розвитку економіки чудовим стимулом є, навпаки, зниження розмірів пенсійних внесків. Отже, третій шлях - підвищення пенсійного віку є найбільш прийнятним і практично безболісним з економічної точки зору.

1. Чеховська І.В. Режим державної сімейної політики [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/socpr/2011_2/Chehovska.pdf
2. Соціальні індикатори рівня життя населення: Статистичний збірник/ Відповідальний за випуск І.В. Калачева, Київ – 2011
3. Europe in figures: Eurostat yearbook 2011 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>
4. Створення сприятливих умов для поєднання зайнятості і батьківства в Україні [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://old.niss.gov.ua/Monitor/june2009/4.htm>
5. Eurostat [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>

**STATISTICAL EVALUATION OF THE DEMOGRAPHIC SITUATION IN
UKRAINE AGAINST GLOBAL TRENDS****N. Savka**

In the article-wide demographic problems, including an aging population in Ukraine, Europe and the world due to the slow change of generations. Argued the combination of employment and professional strengthening women with reproductive activity. Pension reform in addressing the problem of old people in Ukraine and abroad, as well as ways to adapt society to the aging population.